

Eugeniusz Mironowicz
Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Stosunków Międzynarodowych

**Recenzja osiągnięć naukowych dr Ryszarda Ficka
w procesie postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauki społeczne w dyscyplinie stosunki międzynarodowe**

Ryszard Fick jest duchownym katolickim, posiada dwa dyplomy doktora z różnych dziedzin naukowych. W 2000 r. uzyskał stopień doktora nauk teologicznych nadany przez Radę Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego za pracę pod tytułem *Zaangażowanie chrześcijan w życie społeczne w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*. W 2006 r. Rada Wydziału Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej nadała Habilitantowi stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce za rozprawę *Tanzania: narodziny i funkcjonowanie państwa*.

Dr Fick jako główny obszar swoich zainteresowań badawczych określił formy funkcjonowania państwa w „szerszym kontekście relacji międzynarodowych”. Opublikowana w 2007 r. praca doktorska o Tanzanii w pełni wpisuje się w kontekst tej samoidentyfikacji naukowej¹. Większość publikacji zamieszczonych w wykazie dorobku naukowego dotyczy myśli społeczno-politycznej kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz oddziaływania jego nauczania na postawy chrześcijan, głównie katolików w Polsce. Dwie monografie dr Ficka wydane w latach 2020-2021 na temat życia i dziedzictwa intelektualnego kardynała Wyszyńskiego nawiązują przede wszystkim do realiów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej². Szerszy uniwersalizm myśli kardynała Wyszyńskiego Habilitant prezentuje w monografii *Christians in Socio-Political Life: An Applied Analysis of the Theological Anthropology of Cardinal Stefan Wyszyński Primate of Poland* zawierającej m. in. rozważania o racjonalności kapitalizmu, liberalizmie gospodarczym, iluzoryczności socjalistycznych rozwiązań społeczno-politycznych, roli opozycji politycznej, państwie narodowym, koncepcjach porządku społeczno-politycznego, problemach dotyczących legitymizacji władzy

¹ *Tanzania: narodziny i funkcjonowanie państwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.

² *Zaangażowanie chrześcijan w życie publiczne: w kontekście nauczania kardynała Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski*, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”, Lublin 2020; *Primate of the Millennium Cardinal Stefan Wyszyński: Life and Legacy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2021.

państwowej³. Ostatni rozdział stanowią rozważania kardynała o miejscu i roli chrześcijan w życiu publicznym.

Spośród 38 artykułów naukowych w dorobku Habilitanta zdecydowana większość także nawiązuje do treści nauczania kardynała Wyszyńskiego. Doktor Ficek publikował je w głównie pismach specjalizujących się w problematyce teologicznej jak „Roczniki Teologiczne”, „Studia Teologiczne” „Warszawskie Studia Teologiczne”, „Poznańskie Studia Teologiczne”, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, „Studia Nauk Teologicznych PAN” „Verbum Vitae”, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego”, „Kultura-Media-Teologia”, „Teologia i Człowiek”, „Collectanea Theologica”, „Studia Paradyskie”, „Fides, Ratio, et Patria. Studia Toruńskie”, „Resovia Sacra”. Jest niewątpliwie wybitnym znawcą spuścizny intelektualnej kardynała Wyszyńskiego oraz chrześcijańskiej myśli społecznej. Publikacje związane z tym tematem charakteryzują się niezwykle obszernym zakresem wykorzystanych źródeł oraz dobrą znajomością wiedzy z zakresy socjologii, historii, politologii i psychologii społecznej.

Dr Ficek złożył wniosek o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie stosunki międzynarodowe, w dziedzinie nauk społecznych. Dlatego podstawą oceny w procesie habilitacyjnym są publikacje o problemach, które wpływają na stosunki społeczne ponad granicami państw i dotyczą relacji między różnymi podmiotami życia międzynarodowego. Najważniejszą, odzwierciedlającą wyniki badań w tym zakresie, jest rozprawa habilitacyjna wydana przez brytyjskie wydawnictwo akademickie Palgrave Macmillan zatytułowana *Unveiling Dynamics, Legitimacy and Governance in Contemporary States, Power in Fragility*⁴.

Autor dokonał w tej monografii dość wnikliwej analizy uwarunkowań związanych z legitymizacją władzy w państwach słabych, niestabilnych lub upadłych, najczęściej niedemokratycznie zarządzanych oraz ich możliwości funkcjonowania w polityce światowej. We wstępnych rozważaniach podkreśla, że legitymizacja jest zjawiskiem złożonym i trudnym do jednoznacznego zdefiniowania. Wiarygodność władzy w poszczególnych państwach określają zasady stanowione przez instytucje międzynarodowe. Te jednak zazwyczaj w niewielkim zakresie przestrzegane są przez autorytarne reżimy rządzące państwami w różnych

³ *Christians in Socio-Political Life: An Applied Analysis of the Theological Anthropology of Cardinal Stefan Wyszyński Primate of Poland*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020.

⁴ *Unveiling Dynamics, Legitimacy and Governance in Contemporary States, Power in Fragility*, wyd. Palgrave Macmillan, London 2024.

regionach świata. Trudnym jest także jednoznaczne zdefiniowanie pojęcia „państwa niestabilnego”. Dr Ficek zauważa, że niestabilności władzy państwowej, zmianom reżimów politycznych i ideologii nie zawsze towarzyszy upadek cywilizacyjny i kryzys społeczny. Wskazuje to na różnorodność sytuacji politycznych w państwach określanych jako kruche, czy zdestabilizowane. Na niestabilność państwa, zdaniem Autora, wpływają znaczące deficyty w takich obszarach jak umiejętność zarządzania, gospodarka i tożsamość narodowa. Rola każdego z tych czynników została dobrze scharakteryzowana. Na uwagę zasługuje także spostrzeżenie, że słabość państw rachitycznych nie posiada charakteru statycznego. Pozostają one zawsze w trakcie jakiegoś procesu politycznego prowadzącego w kierunku stabilizacji lub pogłębionej destabilizacji.

Lektura recenzowanej monografii pozwala odnieść wrażenie, że na postrzeganie przez Autora wielu problemów związanych z funkcjonowaniem państw rachitycznych wpływały obserwacje i doświadczenia zdobyte podczas pracy i badań prowadzonych w Afryce. W odniesieniu do tego kontynentu niewątpliwie słuszna jest teza mówiąca, że geneza większości państw niestabilnych ma swoje źródła w epoce kolonialnej i nosi ślady tamtych czasów. Wydaje się jednak, że w odniesieniu do innych regionów świata, na przykład Ameryki Łacińskiej, przyczyn niestabilności państw należałoby szukać w czasach bliższych współczesności.

Tytułowy problem związany z legitymizacją władzy w państwach rachitycznych - zdaniem Autora - w dużym stopniu wpływa na jego pozycję na arenie międzynarodowej, a przede wszystkim determinuje zdolność pozyskiwaniu pomocy od różnych donatorów. Habilitant dostrzega także różne konsekwencje tzw. „interwencji pomocowych”, które w niektórych okolicznościach mogą przyczyniać się do nasilenia procesów destrukcyjnych zamiast ich ograniczania.

Autor wprawdzie wspomina, że wśród czynników sprzyjających destabilizacji instytucji państw rachitycznych często w literaturze naukowej zanedbywana jest rola politycznych podmiotów zewnętrznych, lecz w swojej monografii dość ogólnikowo odniósł się do tego problemu. Tymczasem po zakończeniu „zimnej wojny” kryzysom politycznym w państwach położonych w różnych zakątkach świata niemal zawsze towarzyszyła obecność podmiotów zewnętrznych. Rywalizacja mocarstw o strefy wpływów destabilizowała i nadal destabilizuje nie tylko państwa afrykańskie, lecz także położone na innych kontynentach, nie wyłączając Europy.

Analizę problemów dotyczących państw rachitycznych Habilitant słusznie rozpoczął od próby ustalenia przyczyn ich słabości skupiając się głównie na uwarunkowaniach wewnętrznych. Wśród najważniejszych wymienił deficyt regulacji prawnych oraz wspólnych norm i zasad łączących społeczeństwa i elity władzy. Do oczywistych przyczyn należą problemy związane ze sferą gospodarki i organizacji instytucji państwa. Problem legitymizacji aparatu władzy państw rachitycznych dr Ficek trafnie wiąże z zagrożeniem destabilizacji relacji międzynarodowych. Zasadne w tym obszarze jest pytanie w jakim stopniu kwestia legitymizacji lub delegitymizacji wynika z uwarunkowań wewnętrznych, a w jakim z inspiracji zewnętrznej. Różnorodność położenia politycznego poszczególnych państw rachitycznych wymaga jednak oddzielnej analizy każdego przypadku.

Bardzo ważnym jest uwzględnienie przez Autora monografii zróżnicowania legitymizacji państwa i zarządzającego nim reżimu. Współcześnie nawet w państwach o kolonialnej przeszłości zarządzanych przez reżimy nieakceptowane przez obywateli rzadko negowana jest instytucja samego państwa.

Trafnością wniosków – zdaniem niżej podpisanego - wyróżnia się rozdział czwarty o niestabilności i legitymizacji państwa. W części zatytułowanej *Wymiar ekonomiczny* dr Ficek przedstawił niechętnie poruszany w przestrzeni informacyjnej problem skutków globalizacji dla państw i społeczeństw tzw. Trzeciego Świata. Należy zgodzić się z Autorem, że propagowana przed laty jako zbawienna dla ludzkości koncepcja rozwoju świata pogłębiła nierówności zarówno w wymiarze globalnym jak regionalnym. Rosnące dysproporcje stały się jednym z istotnych źródeł destabilizacji państw będących przedmiotem badań Habilitanta. Opisane w tym rozdziale zjawisko korupcji i klientelizmu w państwach rachitycznych ma wprawdzie cechy powszechności, lecz w niektórych regionach globalnego Południa jest niebudzącą zgorznienia normą w relacjach między władzą i obywatelem. Najtrudniej jest oszacować skalę korupcji w państwach uznawanych za stabilne, gdzie budzi ona zdecydowanie negatywne konotacje. Ujawniane przypadki korupcji i klientelizmu w tej części świata pokazują jedynie wyjątkową sprawność elit politycznych w ukrywaniu przestępczej i nieakceptowanej społecznie działalności.

Z rozważań dr Ficka można wysnuć, że trwałości autorytarnych reżimów w niestabilnych państwach sprzyja zaniechanie przez Zachód w XXI wieku promocji demokratycznych rozwiązań, degeneracja tzw. wartości świata demokratycznego oraz narastający populizm przywódców politycznych. Warto jednak zauważyć, że metody promocji

demokracji na początku XXI wieku w Afganistanie, Iraku, Syrii i Afryce Północnej mogły jedynie kompromitować promotorów.

Rozprawa habilitacyjna dr Ficka jest wyczerpującą prezentacją wiedzy o problemach państw, które znalazły się na peryferiach życia politycznego i gospodarczego współczesnego świata oraz ich relacji różnymi podmiotami zewnętrznymi. Autor wskazał także wiele pytań, na które dotychczas nie ma odpowiedzi w analizach naukowych. Posiada niewątpliwie dostateczny potencjał intelektualny, aby przy kontynuacji badań wypełniać istniejące luki.

W latach 2022-2023 Habilitant opublikował 8 artykułów naukowych w języku angielskim w polskich czasopismach specjalizujących się w upowszechnianiu wiedzy o bezpieczeństwie i stosunkach międzynarodowych, jak „Stosunki Międzynarodowe – International Relations”, „Studia Polityczne”, „Athenaeum: Polish Political Science Studies”, „Historia i Polityka”, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego”. Większość z tych periodyków jest wysoko punktowanych na liście Ministerstwa Edukacji i Nauki.

Treść części artykułów dotyczy problemów występujących w rozprawie habilitacyjnej. Wśród załączonych publikacji zamieszczonych w czasopismach na uwagę zasługują rozważania o autorytaryzmie. W artykule *Authoritarianism as a 'Wicked Problem' in Contemporary International Relations*, w tytule zawarta jest ocena systemu przez Autora⁵. Prawdą jest jak pisze dr Ficek, że możliwości integracji państwa autorytarnego z globalną międzynarodówką są ograniczone, lecz niewykluczone i kształtowane w zależności od potrzeb elit przywódczych tej międzynarodówki. W rzeczywistości w realnej polityce państw liberalno-demokratycznych dominuje pragmatyzm i realizacja celów definiowanych bieżącymi interesami. Zachód, na przykład, kilka razy znosił sankcje wobec Białorusi, lecz zawsze gdy przywódca tego państwa, Aleksander Łukaszenka, kwestionował politykę rosyjską wobec Gruzji lub Ukrainy, nie czyniąc żadnych zmian w polityce wewnętrznej, z powodu której sankcje były nakładane.

Drugi artykuł o autorytaryzmie *Authoritarianism: Change and Continuity in the Global Perspective*, prezentuje system jako destrukcyjny dla bezpieczeństwa międzynarodowego oraz pozbawiający podmiotowości własnych obywateli⁶. Wiele bardzo trafnych spostrzeżeń zawartych jest w treści tej publikacji o uwarunkowaniach powstawania systemów

⁵ *Authoritarianism as a 'Wicked Problem' in Contemporary International Relations*, „Studia Polityczne,” 2022, nr 50(3).

⁶ *Authoritarianism: Change and Continuity in the Global Perspective*, „Athenaeum: Polish Political Science Studies,” 2022, nr 75(3).

autorytarnych, ich wielowymiarowości, metodach oddziaływania na społeczeństwo, złożoności relacji z państwami o utrwalonych demokracjach. Warto może jedynie byłoby zwrócić uwagę, że obalenie autokracji bywa niekiedy mieszkańcom uwolnionym od niedemokratycznej władzy początkiem koszmaru, którego nigdy nie doświadczyli za rządów autokraty. Z niezbyt licznych opinii o nastrojach panujących wśród mieszkańców Libii, obecnie upadłego państwa, można wnioskować, że marzeniem większości jest powrót do dobrobytu i stabilizacji panującej w czasie rządów obalonego w wyniku interwencji zewnętrznej w 2011 r. dyktatora Muammara Kaddafiego.

Nowym problemem badawczym podjętym przez dr Ficka jest konflikt rosyjsko-ukraiński i jego reperkusje międzynarodowe, zwłaszcza na obszarze Europy Środkowo-Wschodniej. W artykule *Putin's war of attrition and contemporary conditions of the political order of Central-Eastern Europe*, napisanym w zgodzie z obowiązującą poprawnością polityczną, jest wskazana w kilku zdaniach przyczyna wojny – zakwestionowanie przez Rosję jednobiegunowego porządku w świecie panującego po rozpadzie Związku Radzieckiego⁷. Trudno jednak zgodzić się z utrwaloną już tezą, że trwająca wojna zaczęła się od aneksji Krymu. Kryzys polityczny wokół Ukrainy zapoczątkowało obalenie prezydenta Wiktora Janukowycza, którego demokratycznego wyboru, ani demokratycznego charakteru rządów nikt w świecie nie kwestionował. Koordynująca z ramienia dyplomacji amerykańskiej wydarzenia w Kijowie na przełomie 2013 i 2014 r. Victoria Nuland wskazała nawet kwotę, jaką wydatkowano z budżetu USA na „wprowadzenie demokracji na Ukrainie”. Autor na podstawie analizy trwających procesów politycznych wywołanych toczącą się wojną wyciąga natomiast wiele słusznych wniosków, twierdząc m. in., że zmieniła ona sposób postrzegania bezpieczeństwa międzynarodowego.

Z załączonego Autoreferatu wynika, że Habilitant brał udział z referatem w 6 konferencjach naukowych o problematyce dotyczącej wiedzy z obszaru stosunków międzynarodowych. Większość wystąpień dotyczyła prezentacji wyników badań publikowanych w monografiach i artykułach naukowych. Brał udział i wygłosił referat na I Kongresie Polskiego Towarzystwa Stosunków Międzynarodowych w Łodzi w listopadzie 2023 roku.

⁷ *Putin's war of attrition and contemporary conditions of the political order of Central-Eastern Europe*, „Świat Idei i Polityki”, 2023, nr 22(2),

Doświadczenia dydaktyczne dr Ficek zdobywał jako doktor teologii pracując w Salwatoriańskim Instytucie Filozofii i Teologii w Tanzanii. Prowadził zajęcia w formie wykładów, ćwiczeń, konserwatoriów i seminariów. Był promotorem 23 magistrów i 35 licencjatów. Pracując jako ksiądz katolicki w Stanach Zjednoczonych współpracuje z amerykańską siecią szkół polonijnych organizując, jak informuje, „ imprezy o charakterze naukowo-dydaktycznym”. Prowadzi zajęcia dydaktyczne ze studentami Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Katedrze Świata Hiszpańskiego, Polityki i Relacji Międzynarodowych w charakterze profesora wizytującego. Pracuje w Wyższej Szkole Społeczno-Gospodarczej w Przeworsku. Autoreferat nie zawiera informacji o przedmiotach i charakterze zajęć, ani na jakim stanowisku jest zatrudniony.

Lektura rozprawy habilitacyjnej i publikacji w czasopismach naukowych pozwala na stwierdzenie, że dorobek naukowy dr Ryszarda Ficka spełnia warunki określone w ustawie z 20 lipca 2018 r. (art. 219, ust. 1 pkt 2) i stanowi podstawę do nadania mu stopnia naukowego doktora habilitowanego⁸.

Mironowicz

⁸ Opinia sporządzona z uwzględnieniem rekomendacji Rady Doskonałości Naukowej (*Poradnik. Recenzje w postępowaniach o awans naukowy*, <https://www.rdn.gov.pl/dobre-praktyki.poradnik-recenzje-w-postepowaniach-o-awans-naukowy>, s. 11-12).